

STAVBA

4/2024

ČASOPIS PRO VŠECHNY, KTERÉ BAVÍ STAVĚNÍ A ARCHITEKTURA

9 4772788 078007

MARKÉTA ŽÁČKOVÁ

Rozhovor s Martinem Rajnišem

Prostor je důležitější než domy

Martina Rajniše lze jistě označit za jednu z nejosobitějších postav české architektury a v souvislosti s tím také za mediální hvězdu. S odvahou a nekompromisně přistupuje i k architektuře. Původně autor velkých urbanistických projektů a komerčních či administrativních budov „ze skla a oceli“ se v padesáti letech rozhodl vyjet na moře a následně změnit kurz: inspiraci hledá v přírodě a staví převážně ve volné krajině a ze dřeva.

Už před rokem 1989 jste provozoval soukromou architektonickou kancelář. Jak jste to v rámci centrálně plánovaného hospodářství dokázal?

Do revoluce jsem byl pro oficiální struktury, zvláště pak pro bolševiky, naprosto nepřijatelná osoba. Ale mně to bylo úplně jedno. V roce sedmdesát dva jsme se SIALem vyhráli soutěž na Máj a ten jsme pak se Švédama postavili. Ale to je spíš práce Johnnyho Eislera a Míry Masáka. Já jsem byl ten vzadu, ten neumělec, takže se k tomu nemůžu moc hlásit, abych nevystavoval cizí peří. Po deseti letech jsem se pak rozhodl ze SIALu odejít. Dal jsem se na výstavařinu. Se studiem Shape, který vedl můj kamarád Jaromír Hník, se nám přes Artcentrum podařilo prorazit díru do železný opony. Export českého umění do světa – vyhrávali jsme soutěže na mezinárodní výstavy. Takhle jsme postavili třeba expozici dějin dopravy na Expo 86 ve Vancouveru. A ještě jsme dostali cenu za nejlepší. Ve Vancouveru

jsem udělali velké projekt a já vydělal dostatek peněz, abych uživil vlastní byro. Tak jsem si ho prostě zařídil. Chtěl jsem zas dělat baráky. Za vedení soukromého podniku bylo ale pět let natvrdo. Naštěstí revoluce přišla dřív, než mě chytili, a hned po ní jsem ateliér legalizoval. A založit se mi ho podařilo asi stejným způsobem, jako se mi povedlo dostat se přes čáru. Jednou mě chytili, ale podruhé jsem prošel v klidu, takže mně narostly strašné rohy – myslel jsem, že když to vyšlo podruhé, potřetí to bude ajnevaj. Ovšem nebylo. Šel jsem do kriminálu, nicméně jen nakrátko. To už totiž fungovalo studio a asistent mě z toho dostal. Podplatil je a oni mě pustili.

Jakým způsobem jste se s D. A. Studiem začlenili do oficiálních oborových struktur?

Věděl jsem, že musíme mít nějaký krytí, takže jsme byli součástí Svazu československéjch výtvarnejch umělců. Když nám tuhle možnost zrušili, rychle jsme přeskočili do Svazu

českejch spisovatelů. Tohle šlo. Ale já jsem se po jedny naší schůzi, která nedopadla dobře, pěkně vozral, sroloval jsem Rudý právo do kornoutu a řval jsem v metru: „Smrt bolševismu!“ Objevil se tam policajt – hodnej, dělal, že nic. Pak na mě už ale čekali na Malostráňáku, že mě zavřou do ajnclíku, kterej měli připravenej na stanici. A mě osvítil Duch svatej, a i když jsem už skoro nemoh mluvit, jak jsem byl vozralej, říkal jsem: „Soudruzí, vemte v úvahu, že projektuju vilu předsedovi vlády, takže potřebuju hodně pracovat.“ Potom mě zatáhli k bazénku, z kterého tekla voda, takhle mně tam strčili hlavu a řvali: „Koukej mazat, ty svině!“

Začátkem 90. let jste s D. A. Studiem pracovali na jednom ze zásadních zadání řešících území na levém břehu Vltavy, které paralelně zpracovával také Útvar hlavního architekta s architektonickou kanceláří VHE, studio JNEC Jeana Nouvela a Emanuela Cattaniho a ateliér Gama pod vedením Karla

Foto: Ester Havlová

Pragera. Jak jste pojali vaši urbanistickou Komplexní studii regenerace Smíchova?

Tehdy se na nás obrátila Eva Kalhousová, která teď táhne nějaký dům pro seniory na Praze 6 a která byla hned po revoluci celkem nadlouho v zastupitelstvu na Praze 5. Takže na Smíchově jsme se najednou dostali do polohy, že jsme měli říct, co to tam ten Prager vlastně spáchal. Nejdřív jsme udělali antipragerovské Smíchov, dohromady se Zlatejma orlama. Tehdy jsem měl ty nejlepší architektky nastupující generace: Toma Prouzu, Járu Zimu, Standu Fialu, Markétu Cajthamlovou a Lva Lauermanna, kterej chudák už umřel. Ale zpátky k urbanismu. Já mám s urbanismem problém, protože mu nevěřím. Nevěřím, že město je naplánovatelný. Říká vám něco jméno Paul Dirac?

Příznám se, že ne.

Obecná teorie pole, kvantová mechanika. Když to vezmeme totálně z rychlíku:

vzduchoprázdno, který má v průměru – tam, kam dohlédneme – čtrnáct a půl miliardy světelných let, což jsou triliony kilometrů, se neustále neuvěřitelnou rychlostí proměňuje. To je úplně magický! Na biliontinu vteřiny se vyvine cosi, jakési božské princip, kterej je v něm zakletý. Vytvoří energii a udělá z ní neutron nebo elektron, ale v páru. Elektron je cosi mezi částicí a polem a totéž je foton. To je jedno energetický kvantum, který se někdy chová jako hmota, a někdy jako pole, vlní se. A za tu biliontinu vteřiny si to rozmyslí, spojí se a energii vrátí. Před pár roky vytvořili přístroj, kterej tyhle procesy sleduje a kterej potvrzuje, že se všude v tom nekonečném poli skutečně dějou. A představte si, že to celý proběhne milionkrát za vteřinu – přímo tady, v nás, celí se kmitáme, jsme naplnění magií. Jak by mohl vzniknout velký třesk, kdyby tohle všechno v tom prostoru nebylo? Naše atomy jsou prázdný. Kdyby u muzea bylo jádro atomu velký jako pomeranč, běžaly by ty elektrony

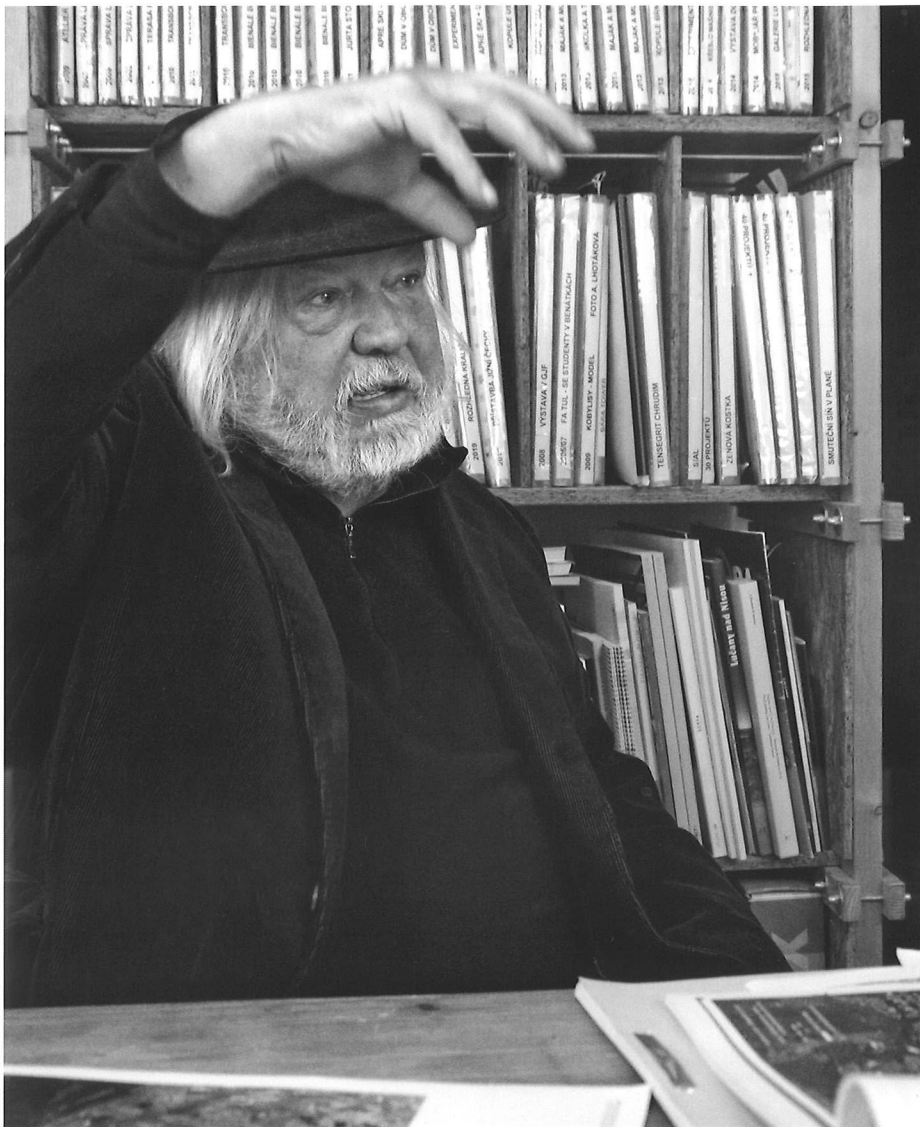
MARTIN RAJNIŠ

(* 1944, Praha) vystudoval Fakultu stavební ČVUT v Praze (1962–1969) a poté absolvoval postgraduální studium na Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Františka Cubra (1970–1972). V letech 1969–1979 pracoval v ateliéru SIAL v Liberci pod vedením Karla Hubáčka, kde se spolupodílel na ikonickém projektu nákupního centra Máj na Národní třídě v Praze (1972–1975). V letech 1979–1986 spolupracoval s Shape Studiem, podle jehož návrhu byla na základě vítězství v mezinárodní soutěži realizována expozice v Pavilonu dějin dopravy na Expo 86 ve Vancouveru (Roundhouse, 1986, s Jaromírem Hníkem, Petrem Hořejšem a Jiřím Černým).

Ještě v období socialismu v roce 1986 založil D. A. Studio, mezi jehož významné – třebaže neuskutečněné – projekty patří například *Komplexní studie regenerace Smíchova* (ve spolupráci s Ateliérem DUA, Romanem Kouckým, Ateliérem S a ILF, 1990–1991). D. A. Studio pak na Smíchově vytvořilo celkem dvaadvacet staveb, neboť Martin Rajniš zde od počátku 90. let do roku 2005 působil jako manažer urbanistické koncepce lokality Anděl. Do jmenovaného území zasáhl také realizací obchodního centra Nový Smíchov (s Tomášem Prouzou, Jaroslavem Zimou a Sabinou Měšťanovou, 1999–2001). V roce 1996 se rozhodl opustit práci architekta i pedagogickou praxi a procestovat svět. K profesi se začal vracet v roce 2001. Spolu s Patrikem Hoffmanem založil volně architektonické sdružení Hoffman Rajniš architekti – H.R.A. (2001–2005).

V roce 2012 založil ateliér Huť architektury Martin Rajniš, z jehož realizací připomeňme například rozhlednu Doubravka v lesoparku Čihadla na Černém Mostě v Praze (s Tomášem Kosnarem, Davidem Kubíkem a Svenem Nevlidou, 2018; Grand Prix architektů 2018) nebo dřevěnou konstrukci Vzducholodi Gulliver (s Davidem Kubíkem, Leošem Válkou a Zbyňkem Šrůtkem, 2015; Grand Prix architektů 2017), usazenou na střeše budovy Centra současného umění DOX v Praze-Holešovicích.

Martin Rajniš je nositelem řady ocenění. Za své práce byl jako autor nebo spoluautor čtyřikrát nominován na Mies van der Rohe Award (Administrativní budova na Pankráci v Praze, 1997; Továrna na výrobu svítidel v Praze-Kolodějích, 2004; Hráň u Slavonic, 2008; Maják a muzeum Járy Cimrmana v Příchovicích, 2014). Získal například i Global Award for Sustainable Architecture udělovanou francouzskou nadací Locus pod patronací UNESCO za výjimečný přínos světové architektuře v oblasti udržitelného rozvoje (2014), Poctu České komory architektů za celoživotní dílo i pedagogickou činnost (2016) nebo Stříbrnou medaili hlavního města Prahy za celoživotní dílo (2021). V roce 2023 byl nominován na prestižní Prix Auguste Perret pour la technologie en architecture, kterou z českých architektů dosud získal pouze Karel Hubáček (1969).

velikosti menší než kulička hrášku někde kolem rozhledny – takhle jsme prázdný. To vzduchoprázdno je neuvěřitelné! A já si myslím, že tahle magie prostupuje všechno, co je ve světě, co je v nás. Jeden čas jsem učil fyziku, takže jsem do toho trochu pronik.

Jak se toto osobité vnímání světa promítá do vaší tvorby?

Pohled na vesmír se neustále prohlubuje, neustále vznikají další a další věci. Takže když jsem dělal projekt pavilonu pro Serpentine Galleries v Londýně, mezi dvě zrcadla jsem dal velký objekt – mrak ze šutrů, který vychází z obrazu udělaného reliktním zářením. To je záření vytvořené spojením hmoty a antihmoty při velkém třesku, tři vteřiny po něm, a doteď běží vesmírem – právě těch čtrnáct a půl miliardy světelných let. Nedávno ho zachytili a je to úžasný. A trvalo to právě ty tři vteřiny, než to dorostlo do týhle podoby. Pohybujem se v magickém prostoru – v magickém světě, kterej je ale velmi zranitelný, což dokazuje bolševismus,

nacismus, ale třeba i Babiš. Považuju ho za naprostýho a pro společnost jedovatýho magora.

Vraťme se ještě ke Smíchovu. Mohl byste přiblížit okolnosti vzniku vašeho projektu?

Když jsme dělali Smíchov, zrovna rušili Útvar hlavního architekta. A z těch trosek vždycky vylezla nějaká jedovatá hlava a chtěla nám radit. Nekonečné diskuse se vedla třeba o veřejném prostoru. Navrhli jsme náměstíčko a oni se nám pořád snažili vnutit, aby se přes něj jezdilo. Ty lidi, co tam dělali urbanismus, vůbec nechápali, že normální náměstí je obklopený domama a jsou na něm lidi, a ne že přes něj vede magistrála. Prager na Smíchov vyprodukoval neuvěřitelnou sračku. Město podle Pragera je zoufalecťví! Dálnice přes město. Chtěl dokonce jezdit až na železniční most, kterej je těsně za tím. Ale my jsme ho zahnali. To je náš důležitý námět – nápad Toma Prouzy, kterej navrhnul, abysme vedli dopravu ze Strahovského tunelu dalším tunelem pryč směrem na Barrandovskej most,

a ne jako dálnice skrze město. Díky tomu se Smíchov moh začít chovat jako normální město. Má ulice, na kterejch rostou stromy, má vnitrodvory, má náměstí. To je ale nakonec posunutý a taky muselo bejt malý, protože ho investor platil ze svého – místo toho, aby se město zachovalo jako za první republiky a na náměstí vydělalo tím, že by rozprodalo okolní parcely. Takhle vzniká normální urbanismus. Byla to fuška, ale nakonec jsme to dali dohromady a je to pořádný kus města. Dělali jsme daleko soudobější urbanismus než ostatní. Protože co je základem veškerý organizace všech struktur ve vesmíru? Chaos. A z něj se magickejma vlastnostma prostorovýho pole roděj věci. A přesně stejným způsobem musí vznikat i urbanismus. Ale to v Čechách není možný.

Jak se vám spolupracovalo s kanceláří Jeana Nouvela a Emmanuela Cattaniho?

Praha 5 mě pověřila, abych Nouvelovi našel českýho spolupracovníky. Vybral jsem Střítkáka a Kousala – dobrý architekty, který uměli dobře francouzsky. Jeli za ním do Paříže a tvrdě tam makali u něj v ateliéru. Ale šéf jeho kanceláře – Cattani – jim osm měsíců nezaplátil! Tak jsem si na něj došláp. Nejdřív jsem ho slušně požádal, pak jsem byl trochu ostřejší a nakonec jsem mu řek, že mu vyhodím ateliér do povětří. Vysmál se mi. Obešel jsem teda lidi v tom ateliéru a prosil je, aby odešli, že jsem slyšel, že se tu něco strašného stane, a že nechci, aby byl někdo zraněný. Znejistili a pod různějma záminkama se začali z kanceláře vytrácet. Po dvou hodinách přišel Cattani, přines v papírovejch pytlíčích prachy, co těm chudákům českým architektům dlužili, a řek mi, ať vypadnu.

V čem se výsledná podoba Smíchova liší od vašich původních záměrů?

Chtěli jsme, aby v obchodáku byly místo pasáží venkovní ulice. Pasáže jsou ale možná nakonec lepší, protože ty velikánský tržiště se takhle vlastně dělají odjakživa. Stačí si zajet do Istanbulu, kde je to hlavní velký tržiště – jedna pasáž vedle druhý – už dva a půl tisíce let. Trvalo to patnáct roků, než se to celý postavilo. Já jsem byl ale posledních pět let na cestách venku. Ve fázi, kdy se dělalo územní rozhodnutí, jsem odešel. Dvanáct let jsem to vydržel, ale všichni ty miliardáři, který to tam táhli, už mi šli tak na nervy, že jsem si řek, musíš vypadnout a trochu si to srovnat v hlavě. Tehdy mi bylo padesát a něco a začal jsem cestovat. Mám za sebou sto devadesát pět cest po celým světě. Patnáct let na cestách, z toho čtyři roky na moři. To podstatný,

čeho si vážím, je prostor. Prostor je důležitější než domy.

Jak se vám nakonec podařilo developery přesvědčit?

Jednoduše: musíte je unavit. Ucloumat. To je jako v manželství. Já jsem dvakrát rozvedenej, takže vím, vo čem mluvím. S Tomem Prouzou jsme víc než půl roku jezdili jednou za čtrnáct dní do Vídně, do *dritten Bezirk* („*třetí obvod*“, pozn. red.), kde jsme jim předváděli dalších deset dvanáct variant Smíchova, až jsme došli k číslu sto čtyřicet jedna. Vypadalo to jako perský koberec. Nakonec se mě zeptali: „A co byste nám doporučoval, pane profesore?“ Vybral jsem to, co jsme od začátku chtěli. Jára to krásně nakreslil. Von umí tak nádherně kreslit! Já to taky trochu umím, ale von je lepší. Smíchov jsme dostali díky několika věcem: ti mocní, co sem přišli stavět a vydělat další prachy, moc dobře věděli, že mám spoustu kontaktů nejenom na Praze 5 a že jsem zadobře se starostou. Navíc jsme byli asi jediný, co měli rozjetý byro se zaměstnancema a kompama, uměli jazyky a díky zkušenosti z Vancouveru věděli, jak s těmahle lidma jednat. Původně to investoři kreslili s nějakějma belgickějma architektama, a ty Prahu prostě neznali. Necháпали. Navrhli dva obrovský baráky od Anděla po Ženský domovy a divili se, že je tu s tím všichni vyhodili. Konečně začali poslouchat nás. Vznikly normálně veliký bloky s ulicema. Další úroveň debaty byla třeba taková, aby to nebyl všude co blok, to barák. Aby zástavba v těch blocích měla do ulice normální lidský měřítko. Ale především aby to nebyl blbej direktivní plán, ale spíš něco jako pravidla hry, který umožní vznik přirozeně rostlýho města, jako je Malá Strana – akorát s většima barákama. My jsme věděli, jak na to, a investoři viděli, že když nebudou pečlivě poslouchat, co s klukama říkáme, a že když se nebudou pořádně dívat na ty plány, co ukazujeme, tak nastane problém.

Snažili jste se v lokalitě Nového Smíchova zachovat také původní industriální stavby areálu Tatrovky?

Samozřejmě jsme chtěli, aby některý kusy tý fabričky země zůstaly stát. Lokální uzly a veřejný prostory – zkrátka věci, který jsou tam důležité. Při navrhování obchodáku jsem chtěl, aby tam zůstaly tři z těch nádhernejch hal, co tam byly původně. Ale investoři mi řekli: „Víš co, Martine, přines nám sedm set milionů, o to je ta tvoje varianta dražší. Když nám je přineseš, rádi to uděláme. Jinak do toho nekecej, nerozumíš prachům.“ Sedm set milionů jsem samozřejmě neměl. Dělalí jsme Prahu. Víte, co je konec funkcionalistickýho urbanismu?

Overlapping. Překrývání věcí. Když má barák vrstvy, funguje. Nad obchodákem měly bejt ve třech patrech byty, jednopatrový a mezonety. Modul tohohle baráku je sedm a půl na patnáct metrů. Tříkrát za sebou jsem je nakreslil a třikrát mě koplí do prdele. Ale takovej už je život. Když jsem se vrátil z cest, spousta věcí vypadala jinak. Třeba lávka k Sacré-Coeur, na který se snažili ušetřit. Měl to bejt vazník s velikejma hranatejma dírama, měl tam bejt pořádněj kamennej pylon, z kterýho to celý startovalo. Lávka měla bejt nasměrovaná mezi čtyři výduchy vzduchotechniky na střeše, ale jsou tam nakonec jen dva. Bral jsem to jako Titanic, je to přesně tak dlouhý. A ten měl čtyři komíny. Ale pozor: když srovnáme tenhle obchodák s Májem, vidíme, že má pětadvacetkrát větší podlahovou plochu, a přitom je bezvadně vykrytej ostatníma barákama, aby zapadnul. Skoro ho nevidíte. U jednotlivějch částí jsme udrželi normální měřítko, který se dá dát do rytmu města.

Jak jste využil zkušenost s projektem obchodního domu Máj při navrhování obchodního centra Nový Smíchov?

Máj mě štve už od doby, kdy jsme vyhráli tu soutěž. Narodil jsem se kus vedle, za Národním divadlem. Před bombardováním byl v místě Máje palác a menší baráky, který dělaly měřítko Spálený ulice. Tam vzadu U Ježíška ještě některý zbyly. A já jsem tehdy říkal: „Do prdele, udělejme to tak, že do tý ulice dáme malý baráky a tu velkou vobludu strčíme do jejich krytu.“ A kluci na to: „Tobě úplně ruplo v bedně, takhle chceš vyhrát soutěž, že se jim vyseřeš na podmínky?!“ Navíc tam na to prostě nebylo místo. Jaap Bakema, u kterýho jsem pracoval v Holandsku, vždycky říkával, že všechny soutěže se musej dělat tak, že člověk nejdřív velmi kritickým zrakem posoudí, co se od něj vlastně chce. A právě tahle zkušenost je aplikovaná na Máji i na Novým Smíchově: prostě jsme ho vsadili mezi menší baráky, kouká do ulic jen vchodama. Takže je to sice obří barák, ale do ulice jsou menší domy s lidským měřítkem. To je hodně důležité. Když tenhle gigantickěj obchodák ještě patřil Carrefouru, kterej měl takovejchhle kousků po celým světě dvě stě sedmdesát, byl to po Pekingu a Šanghaji třetí ekonomicky nejúspěšnější provoz. Kulturně nás ale odhadli na úroveň severní Afriky, takže interiéry dělala nějaká architektka z Paříže, která našlehala jakousi pomádu a tou to tam celý opatlala. Byl jsem vzteky bez sebe. Měl jsem chuť rozházet po celým tom prostoru hovna. Ale můj právník mi to našťestí rozmluvil. Teď se to tam trochu zlepšilo.

Cyklus Architektura byla mým osudem je projektem Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy a časopis Stavba je jeho partnerem. Vznikl v roce 2019 v rámci práce Redakční rady IPR Praha. Koncepti s pracovním názvem Místři70+ navrhla Mariana Pančíková, projekt v letech 2021–2024 koordinovala Michaela Hečková a texty editovala Martina Koukalová. Autorskými portréty jej doprovodila fotografka Ester Havlová. Výběr respondentů a respondentek z generace architektury během druhé světové války nebo těsně po ní provedla historička architektury Markéta Záčková, která několik let průběžně vedla a editovala rozhovory s významnými osobnostmi české architektury. Architekti a architektky, urbanisté, ale také inženýři, teoretik nebo historik architektury v nich popisují svou cestu k oboru, pracovní praxi za minulého režimu i po sametové revoluci nebo nazírání na architekturu odbornou i laickou veřejností. Přibližují projektování významných staveb i celých čtvrtí či teoretické pozadí architektonického dění. Pokračování rozhovoru najdete na webu <https://praha.camp/magazin/detail/prostor-je-dulezitejsi-nez-domy-rika-architekt-martin-rajnis>

